

Dr. France Stelè in Društvo Narodna galerija Iz arhiva Narodne galerije

MOJCA JENKO

Literatura umetnostnega zgodovinarja dr. Franceta Steleta (1886–1972) predstavlja predvsem kot konservatorja, raziskovalca, univerzitetnega predavatelja in likovnega kritika. Mož je bil zelo delaven in predan umetnostnozgodovinski stroki, kar izdaja tudi njegova bogata bibliografija, ki obsega blizu 1000 enot.

V duhu dunajske umetnostnozgodovinske šole, iz katere je študijsko izhajal, je Stelè v Ljubljani na Filozofski fakulteti vzgojil vrsto umetnostnih zgodovinarjev, ki so mu sledili in ga nasledili pri konservatorskem delu v spomeniški službi, pri raziskovalnem delu tako na terenu kot tudi v okviru Sekcije za zgodovino umetnosti pri Inštitutu za zgodovino Slovenske akademije znanosti in umetnosti¹ ter pri izobraževalnem delu na ljubljanski univerzi. Težko si je predstavljati, da je vse to delo opravil en sam človek. Pa vendar ga je in ne le tega: ni skrbel le za strokovne in znanstvene objave svojih izsledkov, temveč tudi za popularizacijo stroke s predavanji in objavami v dnevnem časopisju; dolga leta je urejal revijo *Dom in svet* ter bil daljše obdobje urednik ali sourednik *Kronike slovenskih mest* in *Zbornika za umetnostno zgodovino*, osrednjega glasila Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva, katerega aktiven član je bil vse od ustanovitve dalje. V svojem bogatem življenju je bil France Stelè sooblikovalec mnogih ključnih mejnikov kulturnega, akademskega in znanstvenega življenja našega naroda:

- od februarja 1920 do februarja 1943 (le z eno prekinitvijo od junija 1928 do oktobra 1929) je aktivno sodeloval pri delovanju 18. septembra 1918 ustanovljenega Društva Narodna galerija, v katerem si je vseskozi prizadeval ustvariti primerne pogoje za delovanje in razvoj osrednjega slovenskega umetnostnega muzeja;

¹ Predhodnica 28. novembra 1972 ustanovljenega Umetnostnozgodovinskega inštituta Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter 25. marca 1975 preimenovanega v Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ki od leta 1981 deluje v okviru Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

- zavzemal se je za ustanovitev stolice za umetnostno zgodovino na 23. julija 1919 ustanovljeni ljubljanski univerzi;²

- sodeloval je pri idejni zasnovi in delovanju 26. februarja 1921 ustanovljenega Umetnostno-zgodovinskega društva;³

- od leta 1925 dalje pa je posredno v okviru Društva Narodna galerija sodeloval pri prizadevanjih za ustanovitev slovenske Akademije znanosti in umetnosti.⁴

Emilijanu Cevcu (1920–2006) je ob 70. življenjskem jubileju Franceta Steleta pripadla čast in odgovorna naloga sestaviti strokovno biografijo svojega učitelja, ki je bila leta 1959 objavljena kot uvodnik jubilejnega *Zbornika za umetnostno zgodovino* z naslovom *Laureae F. Stelè septuagenario oblatae*,⁵ s katerim so se jubilarantu poklonili domači in tuji kolegi. Cevc je zapisal, da se je Stelè po končani gimnaziji v Kranju leta 1907 vpisal na dunajsko univerzo, in sicer na študij slovanske filologije in zgodovine. Leta 1909 se je posvetil pomožnim zgodovinskim vedam in umetnostni zgodovini kot izredni član Inštituta za avstrijsko zgodovinsko raziskovanje (*Institut für österreichische Geschichtsforschung*). Njegovi univerzitetni učitelji so bili Franz Wickhoff (1853–1909), Maks Dvořák (1874–1921) in Julius Schlosser (1866–1938). V Cevčevem članku preberemo: »Leta 1911 je dokončal študij in se kvalificiral za arhivsko, bibliotečno, muzejsko in spomeniško službo.«⁶ Stelè je nadaljeval podiplomski študij na dunajski univerzi in že naslednje leto z disertacijo *Gotsko stensko slikarstvo na Kranjskem* dosegel naziv »doktor filozofije«. Isto leto je postal praktikant pri dunajski Centralni komisiji za varstvo spomenikov, leto zatem pa je bil premeščen v Ljubljano kot deželni konservator za Kranjsko. Njegovo strokovno delo je prekinila velika vojna: vpoklican je bil v vojsko. Že septembra 1914 je bil zajet v Galiciji; nadaljnja vojna leta je preživel v ruskem ujetništvu v Sibiriji, od koder se je prek Vladivostoka, Japonske, Združenih držav Amerike (San Diego, Washington), Bresta, Pariza in Prage vrnil domov šele 1919. leta. Po povratku je spet zasedel mesto konservatorja, njegov delokrog pa se je zdaj regionalno razširil na celotno slovensko ozemlje v mejah na novo ustanovljene jugoslovanske države. Cevc je v nadaljevanju zapisal:

² Delovati je začela z akademskim letom 1920/21.

³ Predhodnik današnjega Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva.

⁴ Predhodnica današnje Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) je bila ustanovljena 12. novembra 1938.

⁵ Emilijan CEVC, France Stelè – umetnostni zgodovinar, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. V/VI, 1959, pp. 5–19.

⁶ CEVC 1959, cit. n. 5, p. 7.

1. Dr. France Stelè (foto: Matej Sternen, pred 1930). Ljubljana, Narodna galerija, fototeka, inv. št. 3690

»Prav v tem času se je na Univerzi v Ljubljani oblikovala umetnostnozgodovinska katedra, ki je začela postavljati trdne temelje slovenskemu umetnostno zgodovinskemu raziskovanju. Novoustanovljeno Umetnostno-zgodovinsko društvo je skušalo mlado prizadevanje slovenske umetnostne zgodovine zasidrati med ljudstvom in njegov organ, Zbornik za umetnostno zgodovino, je nudil možnost za publiciranje znanstvenih izsledkov. Vedno bolj je zorela tudi misel na uresničevanje slovenske historično pogojene Narodne galerije.«⁷ Avtor članka je v nadaljevanju podrobno popisal Steletovo strokovno življenjsko pot, nas pa v pričujočem prispevku zanima zgolj Steletovo ožje zanimanje za Narodno galerijo in muzejsko dejavnost. Cevc navaja, kako pomembno je bilo Steletovo sodelovanje pri pripravah na *Zgodovinsko razstavo slovenskega slikarstva*,⁸ »ki sta jo kot predpripravo na reorganizacijo Narodne galerije⁹ pobudila vodja osrednjih umetnostnih ustanov, univerzitetnega seminarja in Spomeniškega urada«,¹⁰ in da je to delo predstavljalo enega od temeljev za nastanek Steletovega *Orisa*.¹¹ Nekaj pred koncem članka je Cevc še zapisal: »Prenekatera dr. Steletova ura je bila posvečena tudi Narodni galeriji, ustanovi, ki je bila poleg Univerze, Akademije znanosti in Akademije za upodabljaljočo umetnost v prvem kulturnem programu slovenske moderne generacije pred prvo vojno. Številni članki, vodiči ter katalogi so izšli izpod dr. Steletovega peresa [...]. Tako Narodni kot Moderni galeriji je uspešen svetovalec in sodelavec.«¹²

Isti avtor je leta 1966 o Francetu Steletu pripravil leksikografsko geslo za *Enciklopedijo likovnih umjetnosti*.¹³ Ponovil je vrsto dejstev, objavljenih v že navedenem uvodnem članku jubilejnega *Zbornika*, in dodal, da si je Stelè vedno prizadeval za dvig slovenske kulture, saj se je že kot študent boril za slovensko univerzo, »aktivno pa je sodeloval pri organiziranju Narodne galerije v Ljubljani in Umetnostnozgodovinskega društva za Slovenijo«.¹⁴

⁷ CEVC 1959, cit. n. 5, p. 9.

⁸ *Katalog zgodovinske razstave slovenskega slikarstva*, Ljubljana 1922.

⁹ V originalnem besedilu zmotno zapisano »Moderna galerija«, ki je bila ustanovljena šele po drugi svetovni vojni (op. avtorice).

¹⁰ CEVC 1959, cit. n. 5, p. 10.

¹¹ France STELÈ, *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Kulturnozgodovinski poskus*, Ljubljana 1924.

¹² CEVC 1959, cit. n. 5, p. 18.

¹³ Emilijan CEVC, s. v. Stelè, France, *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 4, Zagreb 1966, pp. 323–324.

¹⁴ CEVC 1966, cit. n. 13, p. 323.

Iste leta je ob Steletovi osemdesetletnici v *Sintezi* izšel jubilantu posvečen članek izpod peresa Luca Menašaja (1925–2002).¹⁵ Avtor je sistematično predstavil Steletovo strokovno življenjsko pot. Med poudarki, ki zadevajo Steletove aktivnosti v povezavi z Društvom Narodna galerija, je navedeno naslednje: »1922 [...] z Iz. Cankarjem pobudita razstavo in priredita *Katalog zgodovinske razstave slovenskega slikarstva*«;¹⁶ v nadaljnjem kronološkem pregledu je Menaše posebno mesto dodelil tudi v letu 1933 izšlemu vodniku *Narodna galerija. Kratka zgodovina NG in navodila za ogled razstave*.¹⁷

Emilijan Cevc je o Francetu Steletu prispeval obširnejše geslo tudi za 11. zvezek *Slovenskega biografskega leksikona*.¹⁸ V njem najdemo nekaj dodatnih informacij, in sicer da je Stelè na dunajski univerzi poslušal tudi predavanja Josefa Strzygowskega (1862–1941). Cevc je proti koncu gesla navedel Steletovo članstvo v domačih, tujih in mednarodnih društvih in združenjih; tu med drugim zasledimo, da je bil od leta 1936 član *Mednarodne zveze muzejev*¹⁹ ter da je bil častni član muzejskih društev Celje, Maribor in Ptuj.²⁰ Avtor je v nadaljevanju še zapisal, da je bil Stelè »odličen pedagog in vedno nesebičen vodnik, ki je vzgojil vso mlajšo generacijo slovenskih umetnostnih zgodovinarjev in s svojim predhodnikom na univerzitetni stolici dr. Izidorjem Cankarjem utemeljil pravo ljubljansko umetnostnozgodovinsko šolo, ki ji segajo korenine do odlične Dvořakove dunajske stolice, s posebno ljubeznijo pa da Stelè navaja svoje učence v raziskovanje domače umetnostne preteklosti«. Proti koncu gesla še preberemo: »Kot izkušen svetovalc in organizator stoji vedno ob strani muzejskim ustanovam, zlasti Narodni galeriji in Moderni galeriji, slovenskemu republiškem (Ljubljana) in Jugoslovanskemu inštitutu za varstvo kulturnih spomenikov (Beograd).«²¹

¹⁵ LUC MENAŠE, Osemdeset let profesorja dr. Steleta (in slovenske umetnostne zgodovine), *Sinteza*, I/4, 1966, pp. 85–88.

¹⁶ MENAŠE 1966, cit. n. 15, p. 85.

¹⁷ MENAŠE 1966, cit. n. 15, p. 85. V Umetnostnozgodovinski bibliografiji dr. Franceta Steleta do konca 1958, ki so jo sestavili Vera Baloh, Majda Frelj, Romana Geiger, Melita Pivec - Stelè in France Stelè ml. ter je bila objavljena v Steletovem jubilejnem zborniku (*Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. V/VI, 1959, pp. 20–40), je ta bibliografska enota navedena pod tekočo številko 294. Bibliografija od leta 1959 dalje je objavljena v reviji *Sinteza* (I/4, 1966, p. 86).

¹⁸ Emilijan CEVC, s. v. Stelè, France, *Slovenski biografski leksikon*, III/11, Ljubljana 1971, pp. 465–468.

¹⁹ ICOM (op. avtorice prispevka).

²⁰ CEVC 1971, cit. n. 18, p. 465.

²¹ CEVC 1971, cit. n. 18, p. 467.

Isti avtor je o svojem učitelju in vzorniku Francetu Steletu prispeval geslo za 12. zvezek *Enciklopedije Slovenije*.²² Že znanim dejstvom je Cevc dodal informacijo, da je Stelè »kot konservator deloval v cistercijanskih samostanih v Kostanjevici na Krki in v Stični ter v dominikanskem samostanu na Ptuju, kjer je tudi podprl akcijo za ureditev muzeja, [...]«. ²³

In kaj nam torej literatura pove o naslovni temi? Bore malo oziroma le nekaj zelo posplošenih informacij o Francetu Steletu kot zvestem spremljevalcu Narodne galerije in njenem svetovalcu, o njegovem sodelovanju pri pripravi *Zgodovinske razstave slovenskega slikarstva* (1922) in njenega kataloga ter pri pripravi drobne knjižice – vodnika – s predstavitvijo zgodovinskega razvoja in zbirke Narodne galerije (1933).²⁴ Glede preostale muzejske dejavnosti pa smo izvedeli, da je bil Stelè od leta 1936 član ICOM-a ter častni član domačih lokalnih muzejskih društev v Celju, Mariboru in na Ptuju, kjer je tudi podprl prizadevanja za ustanovitev muzeja. V bibliografiji, ki sledi Cevčevemu biografskemu prispevku v Steletu posvečenem jubilejnem *Zborniku za umetnostno zgodovino* iz leta 1959, je navedeno nekaj člankov o razstavah Narodne galerije v Ljubljani, o ljubljanskih muzejskih razmerah²⁵ in o odprtju stalne razstave združenih likovnih zbirk v Narodni galeriji leta 1933, dalje prispevek o *Vodniku po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani*²⁶ ter poročila o vodniku po ptujskem muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta,²⁷ o reševanju prostorske stiske Mestnega muzeja v Celju²⁸ in o odprtju Muzeja kneza Pavla v Beogradu.²⁹

²² Emilijan CEVC, s. v. Stelè, France, *Enciklopedija Slovenije*, 12, Ljubljana 1998, pp. 308–309.

²³ CEVC 1998, cit. n. 22, p. 308.

²⁴ France STELÈ, *Narodna galerija. Kratka zgodovina NG in navodilo za ogled razstave*, Ljubljana 1933.

²⁵ France STELÈ, Ljubljanske muzejske razmere in akcija za Narodno galerijo, *Slovenec*, LVI/1, 1928, p. 9.

²⁶ France STELÈ, Likovna umetnost v Sloveniji, in: *Vodnik po zbirki Narodnega muzeja v Ljubljani. Kulturnozgodovinski del*, Ljubljana 1931, pp. 93–117.

²⁷ France STELÈ, M. Abramčić: Poetovio. Vodnik po muzeju in stavbnih ostankih rimskega mesta, [...], *Časopis za zgodovino in narodopisje*, XXI, 1926, pp. 148–150.

²⁸ France STELÈ, Celjski mestni muzej, *Slovenec*, LXIV/171, 1936, p. 3.

²⁹ France STELÈ, Muzej Kneza Pavla v Beogradu, *Slovenec*, LXIV/15, 1936, p. 3.

*

Pa je v več kot dvajsetih letih tesne povezanosti z Društvom Narodna galerija France Stelè res sodeloval zgolj pri pripravi ene razstave, vključno z razstavnim katalogom, in enega vodnika? Gradivo predvojnega arhiva Narodne galerije, torej iz časa, ko je naš osrednji umetnostni muzej deloval še kot društvo, nam poroča drugače. Ob sistematičnem pregledu naletimo na vrsto Steletovih zadolžitvev in aktivnosti; včasih je Stelè deloval bolj iz ozadja, spet drugič se je izpostavil.

V času ustanovitve Društva Narodna galerija, formalno še pred koncem prve svetovne vojne, Franceta Steleta ni bilo v Ljubljani. Iz ruskega ujetništva se je vrnil šele leta 1919.

Že na prvem rednem občnem zboru, ki se je odvijal 19. februarja 1919, pa je bil izvoljen za odbornika »vladni referent za varstvo spomenikov dr. France Stelè«. ³⁰ Očitno je bil v tem mandatnem obdobju predvsem opazovalec, saj njegovega imena ne zasledimo v nobenem društvenem delovnem telesu.

Tudi dobro leto pozneje, na drugem rednem občnem zboru, je bil Stelè izvoljen za odbornika, pa ne le to, prevzel je funkcijo varuha zbirke. ³¹ Zapisnik četrte seje tega mandata nam dalje poroča o ustanovitvi »komisije za opremo dveh sob NG za starejše slike«, torej delovnega telesa, ki je imelo nalogo izbrati primerne umetnine za razširitev obstoječe galerijske stalne razstave v Kresiji; ob Steletu so bili v to komisijo imenovani še predsednik društva Ivan Zorman (1889–1969), slikarja Ivan Vavpotič (1877–1943) in Matej Sternen (1870–1949) ter Fran Vesel (1884–1944). ³² Na peti seji istega mandata so odborniki sklenili, da bodo izdali katalog Narodne galerije; v odsek za njegovo pripravo France Stelè ni bil imenovan. ³³ Na osmi seji istega mandata so razpravljali o potrebi po izvedbi ciklusa predavanja; v ta namen so ustanovili odsek in vanj poleg Antona Lajovica (1878–1960), Ivana Vavpotiča, Izidorja Cankarja (1886–1958) in Frana Kobala (1881–1937) ime-

³⁰ Arhiv Narodne galerije (Arhiv NG), Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej 1918–1921, Zapisnik 1. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (19. 2. 1919).

³¹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej 1918–1921, Zapisnik 2. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (1. 4. 1921).

³² Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 4. odborove seje Društva Narodna galerija (8. 6. 1921), p. 4.

³³ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 5. odborove seje Društva Narodna galerija (17. 6. 1921), p. 5. Katalog Narodne galerije, ki ima obliko mape 27 reprodukcij s spremnim besedilom Izidorja Cankarja, so pozneje naslovlili *Slovenska moderna umetnost, I. Slikarstvo*; izšel je leta 1922 kot prva publikacija v založbi Narodne galerije.

novali tudi Franceta Steleta.³⁴ Zapisnik devete odborove seje nam prinaša naslednjo informacijo: »Odbornik Stelè poroča, da je govoril z ravnateljem državne galerije na Dunaju, ki je pripravljen odstopiti 11 slovenskih del, ki so tam, za 400.000–500.000 u. a. K. Z ozirom na to se sklene, da se ponudi po dr. Steletu državni galeriji 400.000 K.«³⁵ Na isti seji so odborniki ugotovili, da Fran Vesel, ki mu je bil zaupan nadzor nad fotografiranjem umetnin za t. i. katalog Narodne galerije, ne bo pravočasno opravil svojega dela. Zato so k sodelovanju pritegnili Steleta: najprej so mu naložili, da nabavi fotografske plošče,³⁶ zapisnik desete odborove seje pa nam poroča, da sta fotografiranje za katalog prevzela Stelè in Sternen, medtem ko je aparat posodila Ivana Kobilca (1861–1926), tedaj tudi odbornica Društva Narodna galerija.³⁷

29. aprila 1922 se je odvijal tretji redni občni zbor Društva Narodna galerija, na katerem je bil France Stelè ponovno izvoljen za člana odbora.³⁸ Na prvi odborovi seji novega mandata je Cankar predlagal, »naj Galerija naprosi arh. Plečnika, da vstopi v njeno umetniško komisijo«, kar so odborniki soglasno sprejeli, Steletu pa zaupali, da se o tem pogovori z Jožetom Plečnikom (1872–1957).³⁹ Na tretji odborovi seji tekočega mandata so sklenili, da se delu odseka za pripravo t. i. Historične razstave⁴⁰ pridružita še France Stelè in Ante Gaber (1886–1954).⁴¹ V zapisniku četrte odborove seje preberemo poročilo o *Historični oz. Zgodovinski razstavi slovenskega slikarstva*, ki je bila na ogled od 3. do 25. septembra 1922 v Srednji tehnični šoli v Ljubljani: Izidor Cankar in France Stelè sta sestavila katalog, tako onadva

³⁴ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. odborove seje Društva Narodna galerija (29. 10. 1921), p. 9.

³⁵ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 9. odborove seje Društva Narodna galerija (7. 1. 1922), p. 10.

³⁶ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 9. odborove seje Društva Narodna galerija (7. 1. 1922), p. 9.

³⁷ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 10. odborove seje Društva Narodna galerija (? 1. 1922), p. 11.

³⁸ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 3. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (29. 4. 1922), p. 24.

³⁹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 1. odborove seje Društva Narodna galerija (2. 5. 1922), p. 27.

⁴⁰ Odsek za pripravo Historične razstave so ustanovili 17. 9. 1921 na sedmi odborovi seji Društva Narodna galerija tretjega mandatnega obdobja in vanj imenovali Ivana Franketa, Riharda Jakopiča, Mateja Sternena, Frana Kobala, Frana Vesela, Viktorja Stesko, Ivana Zormanca in Izidorja Cankarja.

⁴¹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 3. odborove seje Društva Narodna galerija (6. 7. 1922), p. 30.

kot Viktor Steska (1868–1946) so imeli številna vodstva po razstavi, France Stelè je vsa razstavljena dela fotografiral.⁴²

France Stelè je bil 9. maja 1923, na četrtem rednem občnem zboru Društva Narodna galerija, ponovno izvoljen za člana odbora.⁴³ V tem mandatu se je odborovih sej udeleževal redko, Narodni galeriji pa je pomagal predvsem v funkciji konservatorja. Zapisnik šeste odborove seje tega mandata poroča, da so bili predsednik Zorman, tajnik Cankar in Stelè pri Karlu Strahlu (1850–1929) v Stari Loki. V nadaljevanju preberemo: »Strahl je obljubil dati v svojo oporoko, da ima država ali Galerija predkupno pravico do njegovih umetnin, da bo cenó določila komisija, obstoječa iz zastopnika Galerije, njegovih dedičev in tretjega, ki ga ta dva izbereta.«⁴⁴ Na osmi odborovi seji pa je Stelè prisotne seznanil, »da je veliki župan Šporn⁴⁵ pripravljen izročiti nekatere slike, ki so last pokr. vlade, Narodni galeriji.«⁴⁶

Tudi na petem rednem občnem zboru Društva Narodna galerija, ki se je odvijal 1. julija 1924, je bil France Stelè znova izvoljen za odbornika.⁴⁷ Tudi v tem obdobju je bil redko prisoten na sejah. Na osmi seji je odbor sklenil, da bo Narodna galerija pripravila razstavo slovenskega portreta; v pripravljalni odbor so bili imenovani Ivan Zorman kot predsednik, Ivan Franke (1841–1927), France Stelè, France Mesesnel (1894–1945), Viktor Steska in Matej Sternén.⁴⁸ V zapisniku enajste seje pa preberemo, da so po *Razstavi poljske grafike*, ki si jo je bilo moč ogledati kot *VIII. razstavo Narodne galerije* v Jakopičevem paviljonu med

⁴² Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 4. odborove seje Društva Narodna galerija (29. 9. 1922), p. 31.

⁴³ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 4. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (9. 5. 1923), p. 48.

⁴⁴ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 6. odborove seje Društva Narodna galerija (23. 10. 1923), p. 62.

⁴⁵ Pravniki Teodor Šporn (1879–1953) je poklicno deloval kot visok državni uradnik: v času avstro-ogrske monarhije je služboval v Dalmaciji (Zadar, Benkovac, Split). Leta 1918 je prišel v Ljubljano k Narodni vladi SHS in bil kot svetnik Deželne vlade za Slovenijo pred koroškim plebiscitom poslan v Velikovec; 6. decembra 1923 je bil imenovan za velikega župana ljubljanske oblasti, 5. junija 1924 pa se je upokojil. (Za nesebično pomoč pri iskanju podatkov o Teodorju Špornu se iskreno zahvaljujem zgodovinarju Janezu Stergarju.)

⁴⁶ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. odborove seje Društva Narodna galerija (22. 2. 1924), p. 70.

⁴⁷ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 5. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (1. 7. 1924), p. 78.

⁴⁸ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. odborove seje Društva Narodna galerija (8. 6. 1925), p. 88.

15. novembrom in 8. decembrom 1925, napovedana Steletova in Mesesnelova vodstva.⁴⁹

Za 12. decembra 1925 so sklicali šesti redni občni zbor Društva Narodna galerija in na njem je bil France Stelè ponovno izvoljen za člana odbora.⁵⁰ Ker so odborniki v preteklem mandatnem obdobju pridobili za galerijo prepotrebne prostore v Narodnem domu v Ljubljani, je bil zdaj fokus delovanja usmerjen v adaptacijo prostorov in pridobivanje umetnin za stalno zbirko. Na prvi odborovi seji, ki se je odvijala 12. januarja 1926, je France Stelè poročal o terenskih ogledih umetnin, in sicer na Dunaju, v Betnavi, Hočah in Gradcu. V zapisniku preberemo:

Fr. Stelè poroča o umetninah, katere je ogledal ob priliki svojega potovanja na Dunaj in v Gradec. V dun.[ajski] akad.[emijski] galeriji visi Kavčičev Fokijon (ca. 2000 x 1700 mm); ravn.[atelj] Egenberger bi ga odstopil za ceno 12000 din. Korespondenco prevzame dr. Stelè. Dalje je odkril v depoju drž.[avnega] muzeja 2 tabli s krilnega oltarja v Kranju v velikosti 1700 x 900 mm. Predstavljajo martirij kranjskih patronov in so nastale ok. 1490. L. 1886 so jih prodali Kranjčani dvoru za 80 gld. Zaenkrat niso na prodaj. – Tomičev Damski portret v graškem salonu 'Styl' je naprodaj za ceno 10.000 din. Pri Breyerju v Gradcu je Kavčičeva 'Bakhkantka'; na prodaj je šele po smrti sedanje lastnice. Dr. Stelè je obiskal tudi marib.[orskega] škofa, ki je pripravljen odstopiti slike v gradu Betnava Nar.[odni] gal.[eriji]. Dr. Stelè je slike ogledal in izbral 'Oglatavljenje sv. Pavla', ki spominja na Caravaggia. Škof jo bo po ureditvi formalnosti izročil N. G. – V Hočah se nahaja Madona z detetom, ki ima podpis C da T da F 1492. Napis najbrže ni pristen. Slika je prinesla družina Pallavicini v Haus am Pachern. Župnik jo je že večkrat hotel prodati na Dunaj. Kupovala jo je lj.[ubljska] trgovska zbornica. Dr. Stelè je nesel fotograf.[afijo] Eigenbergerju, ki jo je cenil maksim.[alno] 9000 šilingov. Za naše razmere je vredna največ 40.000 din. Dekan bi jo dal na obroke. – Pri Maloti na Dunaju so 3 slike ge. Herrmanstahl: otrok, slikaričin brat (najboljša) in gorenjski kmet.⁵¹

⁴⁹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 11. odborove seje Društva Narodna galerija (23. 11. 1925), p. 91.

⁵⁰ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 6. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (12. 12. 1925), tiskan zapisnik nalepljen na p. 93.

⁵¹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 2. [sic! – pravilno 1.] odborove seje (12. 1. 1926), zapisnik nalepljen na str. 96. Za *Fokiona z ženo in bogato Jonko*: ta Kavčičeva slika ni bila nikoli odkupljena, ampak si jo je Narodna galerija leta 1933 dolgoročno izposodila in je last Akademie der bildenden Künste na Dunaju. – Za *Damski portret* Jožefa Tomina: domnevno gre za *Damo s kamelijo*, ki jo je v graškem Kunstsalonu Stil Narodna galerija kupila leta 1928 in danes nosi inventarno številko NG S 467. – Za *Oglatavljenje sv. Pavla* (danes je v mariborski škofijski palači): po ugotovitvah Tine Košak slika izvira iz zbirke grofov Brandis v dvorcu Betnava (prispevek o betnavski slikarski zbirki je v pripravi). – Za *Madono z detetom* iz Hoč: Leta

Čez leto dni nas zapisnik desete odborove seje seznanja, da so se odborniki že tedaj zelo dobro zavedali pomena prisotnosti v medijih, saj v njem preberemo: »Za dopisovanje v časopisih v propagandne namene se obvežejo: Stelè, Regali, Mesešnel, Mal, Cankar, Zorman. Članki naj se izročijo predsedniku (vsako soboto po eden).«⁵² Na trinajsti odborovi seji istega mandatnega obdobja so ustanovili »odsek, ki naj izdela seznam onih slik, ki so v cerkveni ali zasebni lasti, a bi jih NG morala pridobiti«, v katerega so bili poleg Steleta imenovani še Sternenu, Zorman, Steska in Mesešnel.⁵³

Na naslednjem občnem zboru je bil France Stelè ponovno izvoljen za člana odbora Društva Narodna galerija.⁵⁴ – Na peti odborovi seji je bil med drugim ustanovljen tudi »Odsek za propagando in fond«, delovno telo, v katero so bili imenovani Izidor Cankar kot predsednik, Josip Regali kot podpredsednik ter člana France Stelè in Fran Vesel.⁵⁵ Odsek je skrbel, da se je slišalo in bralo o dejavnostih Društva Narodna galerija, ter bedel nad smotrnim gospodarjenjem s finančnimi sredstvi, ki so se stekala v društveno blagajno za ureditev sodobne galerije. Bližal se je čas, ko je bilo treba začeti intenzivno misliti na realizacijo postavitve reprezentančne stalne razstave. Zato je bilo na sedmi odborovi seji tega mandata ustanovljeno posebno delovno telo »Odsek za umetnostno zbirko [...], ki bo prevzemal dela NM in Knezoškofijske zbirke«; ta občutljiva naloga je bila zaupana Izidorju Cankarju, Francetu Steletu, Josipu Malu (1884–1978), Viktorju Steski, Mateju Sternenu, Richardu Jakopiču (1869–1943) in Jožetu Plečniku.⁵⁶ Na isti seji je Cankar kot vodja t. i.

1926 je bilo 40.000 jugoslovanskih dinarjev vrednih 5.024 avstrijskih šilingov; Stelè je torej tedaj sliko ovrednotil le za dobro polovico ocenjene vrednosti. – Cf. <http://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html> (21. 9. 2016); sliko je 28. 3. 1926 kupil Narodni muzej v Ljubljani, leta 1934 pa jo je prevzela Narodna galerija in jo vključila v stalno razstavo združenih zbirk (zdaj nosi inventarno številko NG S 1294).

⁵² Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 10. odborove seje Društva Narodna galerija (20. 1. 1927). Dolgoletni predsednik Društva Narodna galerija, in sicer od ustanovitve (18. 9. 1918) do konca devetega društvenega poslovnega obdobja (12. 10. 1929), je bil Ivan Zorman. – Cf. Mojca JENKO – Marta KOVAČ – Mojca ŠTER JENKO, Upravna telesa Narodne galerije 1918–1998, *Osemdeset let Narodne galerije* (ed. Ferdinand Šerbelj), Ljubljana 1998, pp. 91–95.

⁵³ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 13. odborove seje Društva Narodna galerija (15. 3. 1927), p. 110.

⁵⁴ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 7. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (26. 3. 1927), p. 112.

⁵⁵ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 5. odborove seje Društva Narodna galerija (1. 7. 1927), p. 121.

⁵⁶ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 7. odborove seje Društva Narodna galerija (24. 2. 1928), p. 127. – Cf. Arhiv NG, Narodna galerija, Za-

stavbnega odseka, ki je skrbel za adaptacijo Narodni galeriji odstopljenih prostorov v Narodnem domu, poročal, da načrtov za prezidavo še vedno ni⁵⁷ in da bo treba poiskati novega arhitekta, ki se bo dela lotil takoj; izoblikovali so sklep, da se pogajajo »s Plečnikovim inženirjem Suhadolcem,⁵⁸ posredovanje prevzame Stelè«. ⁵⁹ Odborove seje so si tedaj sledile zelo na gosto. Dva tedna pozneje, na osmi seji, je izbruhnila problematika prepočasnih priprav na adaptacijo galerijskih prostorov v Narodnem domu. Stelè je zaradi pomanjkanja časa za to sejo napisal pismo, ki ga je prebral Josip Mal; v njem je odločno zahteval reorganizacijo delovanja in poslovanja Društva.⁶⁰ Na deveti seji teden dni pozneje so odborniki mnogo časa posvetili razpravi o reorganizaciji finančnega poslovanja. Med drugim so ugotovili, da potrebujejo društveni poslovnik; pripravo tega dokumenta so zaupali tajniku Francetu Mesesnelu, Francetu Steletu in Viktorju Zalarju (1882–1840).⁶¹ Tudi na naslednjih odborovih sejah so se odborniki ukvarjali predvsem z usklajevanjem različnih pogledov na adaptacijo galerijskih prostorov in uvajanjem preglednosti materialnega gospodarjenja. Pri vseh teh razpravah je aktivno sodeloval tudi France Stelè.⁶² Žal se zadeva ni dobro iztekla, saj je Cankar zaradi nesoglasij odstopil pa tudi Suhadolc ni bil več pripravljen sodelovati. V zapisniku trinajste odborove

pisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (2. 6. 1928), p. 152.

⁵⁷ Po osnutku načrta Ivana Zormana naj bi jih izrisal arhitekt Vladimir Šubic, tudi odbornik Društva Narodna galerija. Člani odbora so Šubica prosili, da izdela načrte za najnujnejše prezidave in pripravi stroškovnik izvedbe, že novembra 1926, torej že v predhodnem mandatnem obdobju. – Cf. Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 7. odborove seje Društva Narodna galerija (11. 11. 1926), p. 104.

⁵⁸ Gradbeni inženir Anton Suhadolc (1897–1983) je med letoma 1924 in 1941 tesno sodeloval z Jožetom Plečnikom in celostno nadziral gradnjo številnih arhitektovih projektov v Ljubljani (prizidek Plečnikove hiše na Karunovi ulici, cerkev sv. Frančiška v Šiški, Orlovski stadion, Baragovo semenišče, prizidek uršulinske gimnazije). Pridobil je tudi dovoljenje za samostojno projektiranje; po njegovih načrtih je bilo zgrajenih nekaj stanovanjskih objektov: v Ljubljani Čečeva vila (Gruberjevo nabrežje 6), vili na Finžgarjevi 12 in na Mirju 19, Vajeniški dom na Kersnikovi 4 in hiša na Trubarjevi 27, v Gornji Radgoni pa so po njegovih načrtih zgradili Breznikovo vilo. (Na tem mestu se za prijazno posredovane podatke iskreno zahvaljujem arhitektu Matiju Suhadolcu, sinu Antona Suhadolca).

⁵⁹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 7. odborove seje Društva Narodna galerija (24. 2. 1928), pp. 130–131.

⁶⁰ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. odborove seje Društva Narodna galerija (9. 3. 1928), p. 132 + dodan vlepljen list.

⁶¹ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 9. odborove seje Društva Narodna galerija (16. 3. 1928), pp. 134–135.

⁶² Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisniki 10., 11., 12. in 13. odborove seje Društva Narodna galerija (28. 3. 1928, 24. in 25. 4. 1928, 16. 5. 1928, 18. 5. 1928), pp. 135–147.

seje med drugim preberemo, da Stelè »[...] Predlaga, naj odbor takoj vse pripravi za občni zbor, ki naj izbere novo odgovorno upravo in naj novi odbor deluje naprej.«⁶³ Na predzadnji odborovi seji tekočega mandata je Stelè reševal zagate, ki so nastale okoli izplačila društvenega dolga predsedniku Ivanu Zormanu. Steletov predlog rešitve je odbor sprejel.⁶⁴

Sledil je osmi redni občni zbor, in sicer 2. junija 1928, v odbor katerega pa France Stelè ni želel biti izvoljen. To je bil prelomni čas za Društvo Narodna galerija, ko je zaradi notranjih nesoglasij umetnostnozgodovinska stroka zapustila društvo⁶⁵ – ne le Stelè, temveč tudi Viktor Steska, Izidor Cankar, France Mesešnel in Josip Mal. Aktualni odborniki so se v tem mandatu ukvarjali predvsem z gradbeno problematiko v zvezi z adaptacijo in pripravo galeriji namenjenih prostorov v Narodnem domu. Na šestnajsti, predzadnji odborovi seji tega mandatnega obdobja je predsednik Društva Narodna galerija Ivan Zorman poročal, »da je oblastni komisar g. dr. Natlačen povabil odbornika dr. Lajovica na razgovor v zadevi prenosa muzejske zbirke umetnin v Narodno galerijo. [...] Dobil je vtis, da bi se muzejsko zbirko pridobilo, če bi prišli v odbor NG gg. dr. Mal, dr. Stelè, dr. Regali, Sternen in dr. Lukman ter event. dr. Cankar, za mesto predsednika.«⁶⁶ V nadaljevanju še preberemo, da aktualni odborniki sprva niso imenovali kandidata za mesto predsednika, saj so se zavedali, da bi bilo glede na razmere modro najti nevtralno osebo. Proti koncu zapisnika precej dolge seje je nazadnje le zapisan predlog članov odbora za prihodnji mandat, in sicer takole: »Odbor je za sledeče kandidate: za predsednika Birolla Gvidon ali dr. Windischer Fr. ali dr. Lukman; za odbornike pa: Pretnar, Vesel, Šubic, Kos, Leskovic.« Takoj temu zapisu sledi pripomba, da »ga. Leskovic izjavi, da želi, da se je ne kandidira v odbor, istotako se izjavita Kos in Zalar.«⁶⁷

⁶³ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 13. odborove seje Društva Narodna galerija (18. 5. 1928), p. 146.

⁶⁴ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 14. odborove seje Društva Narodna galerija (30. 5. 1928), p. 149.

⁶⁵ Arhiv NG, Narodna galerija, Zapisniki odborovih sej in občnih zborov 1921–1928, Zapisnik 8. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (2. 6. 1928), p. 155.

⁶⁶ Jurist dr. Ladislav Lajovic (1896–1977) je bil odbornik Društva Narodna galerija šest zaporednih mandatov. Od začetka sedmega poslovnega leta 12. decembra 1925 do vključno dvanajstega poslovnega leta, ki se je končalo 14. maja 1934, je prevzemal različne funkcije: v prvih dveh mandatih je bil preglednik računov, v naslednjem blagajnik in hkrati član gospodarskega odseka, nato član finančno-propagandnega odseka, v zadnjih dveh mandatih pa kot odbornik ni imel nobene dodatne zadolžitve. – Cf. JENKO – KOVAČ – ŠTER JENKO 1998, cit. n. 52, pp. 94–97.

⁶⁷ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 16. odborove seje Društva Narodna galerija (20. 9. 1929).

Na naslednjem občnem zboru 12. oktobra 1929 so se razmerja zopet obrnila v prid stroki, saj so bili med odbornike ponovno izvoljeni Izidor Cankar kot drugi podpredsednik, France Stelè kot tajnik, med člani pa se je ponovno pojavil tudi Josip Mal.⁶⁸ Na četrti odborovi seji v začetku leta 1930 je Stelè kot tajnik prebral dopis Škofjeloškega okrajnega sodišča, datiranega z 28. decembrom 1929, s katerim je sodnija posredovala »prepis onega dela oporoke Karla Strahla, ki se tiče volila za Muzej in Galerijo ter komisije za odbiro del, sestave cenilcev in 25% popusta na cenilno vrednost«. V ta namen je odbor v »Izbirno komisijo« ob Josipu Malu, Niku Zupaniču (1890–1986) in Ivanu Zormanu predlagal tudi Franceta Steleta.⁶⁹ Zapisnik enajste odborove seje nam dalje sporoča še o eni obveznosti, ki jo je Stelè prevzel v okviru dela v Društvu Narodna galerija, saj je bil poleg Izidorja Cankarja, Josipa Mala, Josipa Regalija in Franceta Pretnarja imenovan v »Odsek za dovršitev galerije«.⁷⁰

France Stelè je bil ponovno izvoljen za člana odbora Društva Narodna galerija tudi za enajsto poslovno leto.⁷¹ Na tretji odborovi seji je Izidor Cankar povedal, da bo prenehal delati v Društvu, ker odpotuje; za svojega naslednika na tajniškem mestu je predlagal Steleta.⁷² Odborniki so se v tem mandatu intenzivno ukvarjali z združevanjem umetnostnih zbirk pod streho Narodne galerije,⁷³ in sicer z namenom oblikovati čim bolj reprezentativno zbirko upodabljaajoče umetnosti na Slovenskem. Na peti seji tega mandatnega obdobja je bil med drugim govor o prenosu škofijske zbirke iz Narodnega muzeja in o Metzingerjevih slikah iz Goričan; ob slednjem je Stelè povedal, da je pogovor s škofom Gregorijem Rožmanom rodil naslednji rezultat: »Ker je iz stališča ohranjanja starih spomenikov v Goričanah Metzingerjeva stropna slika bistveno vezana s stropom, ne more ostati strop brez

⁶⁸ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 9. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (12. 10. 1929).

⁶⁹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 4. odborove seje Društva Narodna galerija (8. 1. 1930).

⁷⁰ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 11. odborove seje Društva Narodna galerija (2. 10. 1930).

⁷¹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 10. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (20. 12. 1930).

⁷² Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 3. odborove seje Društva Narodna galerija (13. 3. 1931).

⁷³ »Inventar v Narodnem muzeju do 1918 in tisti, ki je bil kupljen po 1918 s sredstvi bivše Oblastne samouprave in kr.[aljeve] Banske uprave; inventar, nakupljen po 1918 s sredstvi drž.[avnega] muzejskega budžeta; zbirka Društva za krščansko umetnost; inventar Spomeniškega urada in škofijska zbirka.« – Cf. Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnika 4. in 5. odborove seje Društva Narodna galerija (28. 5. 1931 in 19. 10. 1931).

slike; zadostno nadomestilo bi bila kopija. Gre sedaj za to, da se preneso originali iz Goričan v galerijsko zbirko le začasno in se na zahtevo, v slučaju generalnega popravila gradu n. pr., vrnejo in nameste zopet na svoja mesta, ali pa da postane NG lastnica originalov in da zanje kopije. – Odbor naj se odloči za eno ali drugo rešitev, ker se škof strinja z obema.«⁷⁴ V nadaljevanju se je Stelè poročal, da se muzejski inventar⁷⁵ še ni prenesel in da ravnatelj Mal želi, da predmeti ostanejo v muzeju še do konca novembra 1931.⁷⁶

Na enajstem rednem občnem zboru Društva Narodna galerija so potrdili odbor v enaki sestavi, kot je deloval v predhodnem mandatnem obdobju, tako da je tudi France Stelè nadaljeval delo v funkciji tajnika.⁷⁷ Odborniki pa si niso prizadevali le za združitev umetnostnih zbirk, temveč tudi za izpopolnjevanje lastnega galerijskega fonda. Na terenu so sledili kvalitetnim umetninam v zasebni in cerkveni lasti. Posamezni zasebniki so Društvu Narodna galerija umetnine darovali, prodajali ali volili, z župnijskimi upravitelji in redovnimi dostojanstveniki so se člani Društva Narodna galerija pogajali za odstop, zamenjavo za kopijo, dolgoročno izposajo ali odkup posameznih likovnih del v cerkveni lasti. Zelo aktiven je bil t. i. Ureditveni odsek, ki ga je vodil Izidor Cankar. Že na prvi odborovi seji tega mandata je ponovno tekla razprava o Jelovškovi *Sv. družini* iz šempetrske cerkve v Ljubljani; galerija je bila zelo zainteresirana, da bi pridobila original za razstavo, s škofijskim ordinariatom pa se je bilo še treba dogovoriti glede lastništva, restavriranja in kopije v zamenjavo. To občutljivo nalogo je prevzel France Stelè.⁷⁸ Na drugi odborovi seji so odborniki zaupali Josipu Regaliju, Josipu Malu in Francetu Steletu, da si ogledajo slike na podstrešju frančiškanskega samostana v Ljubljani.⁷⁹ V zapisniku naslednje seje pa preberemo:

⁷⁴ Tri slike (*Poveličanje sv. Frančiška Saleškega, Sv. Frančišek Saleški spoveduje plemiča, Sv. Frančišek Saleški obhaja*) je Narodna galerija prevzela za stalno razstavo združenih zbirk in pozneje poskrbela, da so bili v škofijskem dvorcu v Goričanah izvorniki nadomeščeni s kopijami. Vsa tri Metzingerjeva dela so vključena v leta 2016 prenovljeno in razširjeno stalno razstavo Narodne galerije ter nosijo inventarne številke NG S 279, NG S 276 in NG S 274.

⁷⁵ S tem je bil mišljen muzejski inventar Narodnega muzeja, ki je bil predviden za priključitev k združenim zbirkam v Narodni galeriji.

⁷⁶ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 5. odborove seje Društva Narodna galerija (19. 10. 1931).

⁷⁷ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 11. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (12. 2. 1932).

⁷⁸ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 1. odborove seje Društva Narodna galerija (11. 3. 1932). Dogovor je uspel; kopijo je izdelal Matej Sternen (cf. Arhiv NG, Zormanova zapuščina, 5. odborova seja Društva Narodna galerija [10. 2. 1941]), izvornik pa nosi inventarno številko NG S 118.

⁷⁹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 2. odborove seje Društva Narodna galerija (15. 4. 1932).

»Dr. Stelè poroča, da so po ponudbi Belvedera sedaj na razpolago ta-le Kavčičeva dela: 1. zbirka risb v Akademiji likovnih umetnosti [...]; 2. Salamonova sodba iz Belvedera; kompozicija Fokion pa ni v Gradcu, ampak v Direkciji državnih železnic na Dunaju. Cena 5–6 tisoč šilingov za Salamonovo sodbo ni velika.«⁸⁰ Na novembrski seji istega mandata so odborniki naložili Cankarju oziroma Steletu, da eden ali drugi, ko bo na Dunaju, naredi izbor Kavčičevih risb.⁸¹ Zapisnik desete odborove seje tega mandata nam poroča o naročilu Lajovicu, Steletu in Zormanu, naj ocenijo umetnine, pri čemer naj posebno pozornost posvetijo izposojenim umetninam, in oceno predložijo zavarovalnici.⁸² Za 24. april 1933 je bila sklicana seja Ureditvenega odseka. Glavna tema je bil nesporazum glede prenosa plastike iz Narodnega muzeja; Mal je pojasnil, da si ni mislil, da bo v galeriji kot del stalne zbirke razstavljena tudi plastika. Nazadnje so sklenili, da si »Stelè, Mal in Zorman še enkrat ogledajo za zbirko potrebne eksponate.«⁸³ V kronološkem pogledu je sledila seja Ureditvenega odseka, ki se je odvijala 1. maja 1933 in na kateri je France Stelè predlagal nakup gotskega kamnitega kipa iz začetka 15. stoletja iz okolice Šentvida pri Stični.⁸⁴ 7. junija 1933 so na seji Ureditvenega odseka odločili, da bo slavnostno odprtje združenih zbirk v Narodni galeriji v četrtek, 22. junija 1933; sklenili so tudi, da izdajo mali *Vodnik*, za kar se je obvezal Stelè.⁸⁵ V tem poslovnem obdobju je bilo sej odbora Društva Narodna galerija precej manj. V zapisniku predzadnje odborove seje, ki se je odvijala šele aprila 1934, preberemo, da so odborniki odobrili *Hišni red*, ki ga je sestavil France Stelè.⁸⁶

⁸⁰ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 3. odborove seje Društva Narodna galerija (9. 6. 1932). Za »zbirko risb«: mišljene so bile risbe Franca Kavčiča. Za »Salamonovo sodbo«: *Salomonovo sodbo* Franca Kavčiča je Narodna galerija pridobila šele leta 1956, in sicer kot dar Republike Avstrije, ter ji dodelila inventarno številko NG S 1486.

⁸¹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 7. odborove seje Društva Narodna galerija (22. 11. 1932).

⁸² Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 10. odborove seje Društva Narodna galerija (4. 7. 1933).

⁸³ Arhiv NG, Seje ureditvenega odseka, Zapisnik seje Ureditvenega odseka Društva Narodna galerija (24. 4. 1933).

⁸⁴ Arhiv NG, Seje ureditvenega odseka, Zapisnik seje Ureditvenega odseka Društva Narodna galerija (1. 5. 1933).

⁸⁵ Arhiv NG, Seje ureditvenega odseka, Zapisnik seje Ureditvenega odseka Društva Narodna galerija (7. 6. 1933).

⁸⁶ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 11. odborove seje Društva Narodna galerija (18. 4. 1934).

Na dvanajstem rednem društvenem občnem zboru je bil Stelè ponovno izvoljen za odbornika oziroma natančneje za prvega podpredsednika.⁸⁷ Arhiv trinajstega poslovnega obdobja (od 14. maja 1934 do 25. januarja 1936) je ohranjen le fragmentarno. V le treh pomanjkljivo zabeleženih zapisih z odborovih sej Franceta Steleta ne zasledimo. Njegovo ime pa najdemo v zapisniku seje Urejevalnega odbora: 21. oktobra 1935 so se člani odbora dogovorili, da razstavijo Kavčičeve risbe,⁸⁸ da bodo razstavo odprli 17. novembra in da bo imel govor France Stelè.⁸⁹

Sledil je trinajsti redni občni zbor Društva Narodna galerija, na katerem je bil Stelè ponovno izvoljen v odbor; prevzel je tudi funkcijo namestnika blagajnika.⁹⁰ V zapisniku prve odborove seje beremo, da se Maksim Gaspari (1883–1980) pritožuje, da Vesna v zbirki ni primerno zastopana; nato je prevzel besedo Stelè in pojasnil, »da niso le strokovni razlogi, ampak pomanjkanje prostora, da se galerijski program še ne more izgraditi; kadar bo historična zbirka, kamor spadajo tudi impresionisti, ločena od moderne zbirke z ostvaritvijo moderne galerije,⁹¹ bo mogel biti tudi Gaspari bolje zastopan v tej; pri obstoječem stanju bo pa moralo še kaj v magacin«. ⁹² Na sedmi odborovi seji tekočega mandata je predsednik Fran Windischer (1877–1955) načel vprašanje namestitve umetnin, ki so jih v zadnjih mesecih kupili ali prejeli v dar; najbolj pereč problem je predstavljala uvrstitev novih gotških umetnin.⁹³ Razvila se je zanimiva razprava:

Dr. Stelè misli, da bi bila najugodnejša rešitev tale: Soba tujcev naj se izprazni, na isto mesto naj pride gotika. V zvezi z originali naj bi se tu namestile še kopije in velike fotografije, ki so na razpolago in za katere je bil vnet tudi dr. I. Cankar. Tujci naj pa se nameste v Zormanovi sobi, ne-

⁸⁷ Arhiv NG, Zapisnik 12. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (14. 5. 1934).

⁸⁸ Društvu Narodna galerija jih je daroval njegov predsednik Fran Windischer. – Cf. Kronika : Narodna galerija : Občni zbor 1936, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, XIII, 1936, p. 116.

⁸⁹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Seje ureditvenega odseka in odseka za nabiranje umetnin, Zapisnik seje Urejevalnega odbora (21. 10. 1935).

⁹⁰ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 13. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (25. 1. 1936).

⁹¹ To je ena najzgodnejših omemb razdelitve umetnostnega fonda Društva Narodna galerija med Narodno in Moderno galerijo.

⁹² Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 1. odborove seje Društva Narodna galerija (6. 2. 1936).

⁹³ Fran Windischer je z lastnimi sredstvi kupil več umetnin in jih daroval Društvu Narodna galerija. V arhivu Narodne galerije (Darila umetnin 1922–1946) so ohranjeni dokumenti iz let 1933–1939. Pred sedmo odborovo sejo štirinajstega mandatnega obdobja (20. 1. 1937) je Windischer Narodni galeriji daroval pet gotških plastik, štiri baročne kipe in sedem oljnih slik sodobne slovenske produkcije. Dokumentov o darovanih Kavčičevih risbah (cf. n. 88) so na tem mestu pogrešani (op. avtorice).

kateri pa kamor spadajo, tako pride lahko Križanje iz Šmarja v baročno sobo. Nikakor pa naj se ne napravi vrzel med modernisti. V zvezi s tem se razpravlja o bodočih možnostih ureditve velike dvorane, ker bi se (po predsednikovem nasvetu) lahko napravile stene po vzorcu Joanneuma v Gradcu. Sternen misli, da bi se dale tudi male slike obesiti v dveh vrstah. Na oba načina bi se dalo dovolj prostora za nove slike.⁹⁴

Na deveti odborovi seji preberemo: »Dr. Kašanin, direktor muzeja Princa Pavla je zaprosil po g. drju. Steletu za fotografije iz galerijske zbirke vel. 18 x 24; ker gre za obljubljeni zamenjavo katalogov etc. med obema zavodoma, fotografij bržčas ne moremo računati.«⁹⁵ Na dvanajsti odborovi seji aktualnega mandatnega obdobja je Stelè poročal o pripravah na izdajo monografije bratov Šubic,⁹⁶ ki naj bi izšla kot tretja publikacija galerijske zbirke *Knjižnica Narodne galerije*.⁹⁷

Iz poročila o delu odbora v iztekajočem se poslovnem obdobju, ki ga prinaša zapisnik štirinajstega rednega občnega zbora Društva Narodna galerija, ki se je odvijal 21. maja 1938, izvemo, da je bil France Stelè tudi član odseka za pripravo razstave bratov Šubic; člani odseka so bili poleg Steleta še Rajko Ložar (1904–1985) kot predsednik, Matej Sternen, Ivan Zorman, Viktor Steska, Milan Šubic (1888–1949) in Mirko Šubic (1900–1976).⁹⁸ France Stelè je bil tudi na tem občnem zboru ponovno izvoljen v odbor Društva Narodna galerija.⁹⁹ Na prvi odborovi seji se je pojavil predlog, da se pripravi Jakopičeva, Sternenova, Veselova razstava; odsek, ki naj bi poskrbel za realizacijo, pa so sestavljali Rajko Ložar kot predsednik ter Ivan Zorman, Matej Sternen, Marijan Marolt (1902–1972) in France Stelè.¹⁰⁰ Na zadnji seji aktualnega mandata je bila ponovno vzpostavljena problematika, »do katere

⁹⁴ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 7. odborove seje Društva Narodna galerija (20. 1. 1937).

⁹⁵ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 9. odborove seje Društva Narodna galerija (14. 7. 1937).

⁹⁶ France MESESNEL, *Janez in Jurij Šubic*, Ljubljana 1939.

⁹⁷ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 12. odborove seje Društva Narodna galerija (10. 3. 1938).

⁹⁸ *Janez in Jurij Šubic. XXII. razstava Narodne galerije*, Jakopičev paviljon – Narodni dom, 7. 11. 1937–8. 12. 1938.

⁹⁹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 14. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (21. 5. 1938).

¹⁰⁰ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 1. odborove seje Društva Narodna galerija (15. 6. 1938). Člani odseka v tem primeru niso opravili zaupane naloge, saj podatkov o skupinski razstavi ali samostojnih razstavah navedenih umetnikov v arhivu Narodne galerije ne zasledimo. – Cf. Mojca JENKO – Majča KOROŠAJ – Mojca ŠTER JENKO, 80 let razstav, *Osemdeset let Narodne galerije* (ed. Ferdinand Šerbelj), Ljubljana 1998, pp. 117–119.

meje naj Narodna galerija zbira umetnine«. France Stelè je najprej osvežil spomin na potek nastajanja zbirke, zatem pa je nadaljeval z načrtom izpopolnjevanja: »Ob postanku galerijske zbirke, ki sta jo idejno osnovala Rihard Jakopič in Ivan Zorman, so bile umetnine sodobnih naših mojstrov v ospredju, kar je diktirala tudi mala, že obstoječa zbirka mestne občine. Kmalu pa je prevladal historični moment; zgodovinski oddelki so se do danes že zelo izpopolnili in je naloga Narodne galerije, da vrzeli še nadalje izpopolnjuje; manjka še kaj v gotskem oddelku, iz 16. in 17. stoletja, skrbeti bo še za kompletiranje impresionistov – vse še hvaležen opravek za bodoče delo v galeriji.« Stelè je zatem glasno razmišljal o bodoči (moderni) galeriji: »Od kod izvira ime Moderna galerija, ne vem; po mojem bi bil naslov Umetniški dom ali Dom umetnikov pravilnejši, saj je samo en del stavbe namenjen za moderno galerijo. Ko bo imenovan za nov zavod kuratorij, v katerem bo zastopana tudi Narodna galerija, bo določena tudi v medsebojnem sporazumu meja za zbiranje; po dosedanjih mislih bo v poimpresionistični dobi. S končno razmejitvijo bo galeriji delo olajšano, razmere nas pa že sedaj silijo k temu, da se odrečemo nakupom modernih umetnikov.«¹⁰¹

14. decembra 1939 se je odvijal petnajsti redni občni zbor Društva Narodna galerija, ki je bil vsebinsko obogaten tudi s predavanjem Franceta Steleta o razmerju med Narodno in Moderno galerijo, o čemer so se dogovorili na zadnji seji iztekačjega se mandata.¹⁰² Tudi na tem občnem zboru je bil Stelè ponovno izvoljen za odbornika.¹⁰³ Na peti odborovi seji so bile aktualna tema priprave na razstavo jugoslovanske likovne umetnosti v Budimpešti, ki naj bi se odprla konec aprila 1941 in jo je organiziralo Ministrstvo za prosveto; izbor slovenskega gradiva je bil zupan Steletu, ki je k temu odgovornemu delu pritegnil še Umetniški svet Društva slovenskih likovnih umetnikov, Franceta Mesesnela in Ivana Zormanana.¹⁰⁴ Zapisnik osme odborove seje nam poroča, da so v odsek za izbor umetnin t. i. Ducejevega daru imenovali Franceta Steleta, Saša Šantla (1883–1945), Gojmirja Antona Kosa (1896–1970), Ivana Zormanana in morda Franceta Mesesnela. V nadaljevanju seje je bil spet govor o Moderni galeriji. V zapisniku preberemo naslednjo Steletovo

¹⁰¹ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 6. odborove seje Društva Narodna galerija (9. 11. 1939).

¹⁰² Cf. n. 100.

¹⁰³ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 15. rednega občnega zbora Društva Narodna galerija (14. 12. 1939).

¹⁰⁴ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 5. odborove seje Društva Narodne galerije (10. 2. 1941). Informacij o nadaljnjih aktivnostih v zvezi s pripravo in realizacijo te razstave v arhivu Narodne galerije ni zaslediti (op. avtorice).

misel: »Glede Moderne galerije sem mnenja, da v sedanjem položaju vse ozire do nje stavimo z dnevnega reda in vso skrb osredotočimo na to, kar že obstaja in živi. Zato naj se brez ozira na razne zaželene načrte poskrbi v prvi vrsti za obstoj in izpolnitev narodne [sic!] galerije brez omejitve, ki bi bila zaželena, če bi se ustanovila Moderna galerija.«¹⁰⁵

Na šestnajstem rednem občnem zboru 8. oktobra 1941 je bil Stelè še zadnjič izvoljen v odbor Društva Narodna galerija.¹⁰⁶ V zapisniku prve odborove seje med drugim preberemo: »Za dopolnitev oddelka krščanske umetnosti v Narodnem muzeju sta določila gospoda dr. Mal in dr. Stelè 7 plastik, razstavljenih v zbirkah Narodne galerije, in sicer 1/ Krilni oltar iz Gostec, 2/ Marijina smrt, 3/ Relikviarij, 4/ Sv. Janez, 5/ Žalostna Mati Božja, 6/ Sv. Klara, 7/ Svetnik. Navedeni eksponati so bili Narodni galeriji posojeni od Narodnega muzeja 29. V. 1933 in sedaj, 16. X. 1941 proti potrdilu vrnjeni.«¹⁰⁷ To je bila zadnja omemba Franceta Steleta v sedemnajstem poslovnem obdobju Društva Narodna galerija; na sedemnajstem in osemnajstem občnem zboru Društva Narodna galerija pa France Stelè v odbor ni bil izvoljen.¹⁰⁸

Zagotovo arhiv Narodne galerije iz predvojnega časa, ko osrednji slovenski umetnostni muzej še ni imel statusa državne inštitucije, skriva še kakšen zanimiv podatek o aktivnostih Franceta Steleta.¹⁰⁹ Na osnovi predstavljenega pa brez dvoma lahko trdimo, da je imel izjemen čut za pestro muzejsko delo, saj je bil aktiven na vseh poljih delovanja Narodne galerije: nekaj let je bil varuh zbirke, sodeloval je pri pripravi večjih razstav in skrbel za njihovo promocijo z vodstvi, predavanji in objavami v dnevnem časopisju ter strokovnem in domoznanskem revijalnem tisku; za galerijsko zbirko si je prizadeval pridobiti kvalitetna dela iz zasebne in cerkvene lasti, občasno je poskrbel za fotodokumentacijo likovnih del, sodeloval je pri založniški dejavnosti Društva Narodna galerija; s strokovnega stališča je bdel nad izborom del za stalno razstavo, utemeljeval je potrebo po Moderni galeriji in razlagal ter argumentiral delitev pristojnosti med Narodno in bodočo Moderno galerijo;

¹⁰⁵ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 8. odborove seje Društva Narodne galerije (18. 7. 1941).

¹⁰⁶ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 16. rednega občnega zbora Društva Narodne galerije (8. 10. 1941).

¹⁰⁷ Arhiv NG, Zormanova zapuščina, Zapisnik 1. odborove seje Društva Narodne galerije (20. 10. 1941).

¹⁰⁸ 17. in 18. občni zbor Društva Narodna galerija sta se odvijala 18. 2. 1943 in 7. 12. 1944. – Cf. JENKO – KOVAČ – ŠTER JENKO 1998, cit. n. 52, pp. 99–100.

¹⁰⁹ Sistematično je bil pregledan le tisti del galerijskega arhiva, ki zadeva upravljanje Društva Narodna galerija (op. avtorice).

tudi upravno-administrativnih poslov se ni branil in pripravil je tako društveni poslovnik kot tudi hišni red. France Stelè pa je bil poleg vsega tudi dober diplomat in psiholog. S cerkvenimi in posvetnimi oblastmi doma in v tujini se je uspešno pogajal za prevzem umetnin, ki so bile evidentirane tako za stalno razstavo združenih zbirk¹¹⁰ kakor za bogatitev ter izpopolnjevanje galerijskega fonda. Vešč je bil tudi pri rahljanju in glajenju napetosti, ki so se porajale med različno mislečimi odborniki Društva Narodna galerija.

Leto dni po koncu druge svetovne vojne je nova oblast razpustila Društvo Narodna galerija¹¹¹ in dober mesec pozneje z vladno uredbo ustanovila »Narodno galerijo v Ljubljani« kot državno ustanovo.¹¹² Ob tej zgodovinski prelomnici France Stelè ni prenehal sodelovati z Narodno galerijo, temveč je bil do zadnjega njen dragocen svetovalec in zvest sodelavec.

Viri ilustracij: © Narodna galerija, Ljubljana, foto: Matej Sterneni (1)

¹¹⁰ Cf. n. 85.

¹¹¹ Odlok o razpustitvi je 2. maja 1946 izdalo Ministrstvo za notranje zadeve LR Slovenije. – Cf. Razpust Društva Narodna galerija, leta 1945, *Osemdeset let Narodne galerije* (ed. Ferdinand Šerbelj), Ljubljana 1998, p. 79.

¹¹² Uredbo o ustanovitvi državne ustanove »Narodna galerija v Ljubljani« je 12. junija 1946 izdala Vlada LR Slovenije. – Cf. Ustanovitev Narodne galerije, leta 1946, *Osemdeset let Narodne galerije* (ed. Ferdinand Šerbelj), Ljubljana 1998, pp. 81–82.

France Stelè und der Verein Narodna galerija: aus dem Galeriearchiv

ZUSAMMENFASSUNG

Dr. France Stelè ist als Konservator, Wissenschaftler, Universitätsprofessor und Autor von Werken über slowenische Kunst und einzelne slowenische Künstler berühmt. Als ein bemühtes Ausschussmitglied des Verein Narodna galerija ist er in den Fachkreisen deutlich weniger bekannt. Man kann behaupten, dass er ein guter Kenner der Museumsarbeit war, der mit seinem Wissen vielerlei dazu gesteuert hat, dass die Nationalgalerie nach dem 2. Weltkrieg den Übergang vom Verein bis zur Nationalinstitution geschafft hat.

In der Geschichte des Vereins Narodna galerija gab es 19 Amtsperioden – von der Gründungssitzung am 18. September 1918 bis zur 18. regulären Sitzung am 7. Dezember 1944. France Stelè war bei der Gründungssitzung nicht anwesend, da er in dieser Zeit noch nicht aus russischer Gefangenschaft heimgekehrt ist, seitdem aber wirkte er bereitwillig als Ausschussmitglied (mit einer Unterbrechung) bis zur 16. Sitzung am 8. Oktober 1941. Während seiner Mandate im Ausschuss war er Funktionsträger in verschiedenen Bereichen und für verschiedene Aufträge zuständig; in seiner zweiten Amtsperiode hat er zum Beispiel als Sammlungsleiter, heute Kustos, gewirkt. In den dreißiger Jahren amtierte er als Sekretär, stellvertretender Vorsitzender und stellvertretender Kassenführer in verschiedenen Mandatsperioden. Die ganze Zeit war er auch in zahlreichen Arbeitskörpern tätig, die für die Errichtung der Dauerkunstaustellung in der Kresija und später im Narodni dom sowie auch für die Vorbereitung von zahlreichen bedeutenden Ausstellungen (historische Ausstellung über slowenische Malerei, slowenische Porträtmalerei, Janez und Jurij Šubic, Jakopič-Sternen-Vesel ...) verantwortlich waren. Stelè hat mit seinen Ausstellungsführungen, Lesungen und Zeitungsartikeln hervorragend für die Popularisierung der slowenischen Kunst bzw. der Kunst auf slowenischem Territorium gesorgt. In das Verlagsprogramm des Vereins Narodna galerija war er auch weitreichend eingebunden, da er zu der Vorbereitung der Ausstellungskatalogen, des Dauerausstellungsführers und einiger Monographien als Textautor, Fotograf und Redakteur beigetragen hat.

Als Konservator (in der Zeit des Kaisertums Österreich als Landeskonservator der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege, später in der Zeit des Königreichs Jugoslawien als Leiter des Denkmalamts für das slowenische Land verantwortlich) konnte er das Terrain ausgezeichnet; deswegen waren seine Kenntnisse des künstlerischen Patrimoniums auf slowenischem ethnischen Territorium auch in der Vereinabteilung für die Erweiterung und Vervollständigung der Sammlung notwendig.

Dr. France Stelè führte auch die Verhandlungen um die Idee, alle wichtigen Sammlungen (die Sammlung der Stadt Ljubljana, die fürstbischöfliche Sammlung, die Banchaftssammlung, die Kunstsammlung des Nationalmuseums und wichtige Kunstwerke aus dem Privatbesitz) in der Nationalgalerie, die mittlerweile schon im Vereinshaus

Narodni dom residierte, als Dauerausstellung zu vereinigen. Er war ebenso in der Organisation der Renovierungen und Adaptionen des Vereinshaus Narodni dom tätig und glättete die Meinungsverschiedenheiten zwischen den Ausschussmitgliedern.

Dr. France Stelè hatte ein ausgeprägtes Gefühl für die Museumsarbeit; im Archiv des Vereins Narodna Galerija ist das deutlich zu spüren, obwohl dies bis jetzt in seinen Biografien unbeachtet war.

Überetzung: Katja Uršič Blažič